

Feminist Kristoloji Bağlamında Yeni Ahit Metinlerindeki Kadınların Konumu ve Rolü

The Role and the Status of Women in New Testament Texts in the Context of Feminist Christology

İlbey DÖLEK

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türkiye, ilbeydolek@gmail.com

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 10.10.2019 Düzeltme/Revised: 28.10.2019 Kabul/Accepted: 26.12.2019

Öz:

Kristoloji, İsa Mesih'in kişiliğini, tabiatını ve mesajını doktrinel anlamda inceleyen teoloji disiplini. Çağdaş dönemde feminist kristoloji Yeni Ahit'te Tanrı imajının erkek "Baba" olmasından hareketle tanrının eril yorumuna "Tanrı, neden daima erkek olmak zorundadır?" şeklinde bir eleştiri getirir. Şüphesiz İsa Mesih'in yakın çevresinde kadınlar da yer almıştır. Yeni Ahit metinlerinde ismi geçen kadınlar arasında öncelikle İsa Mesih'in annesi Meryem ve Mecdelli (Magdalalı) Meryem gelmektedir. Ancak, Yeni Ahit metinlerinde bahsedilen kadınlar bunlarla sınırlı değildir. İsa'nın yakın çevresinde olan ve hizmetkârlar olarak da anılan kadınlar İsa'nın tebliğ faaliyeti boyunca onun hep yanında olmuşlardır. Çünkü İsa, kadın erkek ayırmaksızın toplumun her kesiminden kişilerle konuşarak, yemek yiyerek ve gezerek zaman geçirmekteydi. İncillere göre; çarmıh sonrası İsa'nın mezarını ziyarete giden ve mezarın boş olduğunu görenler kadınlardır. İsa'nın havari olarak seçtiği on iki kişi arasında kadın bulunmaması, Katolik Kilise'nin kadınları dışlayıcı tavrı ve Ortaçağ Avrupası'nda kadınların yakılmasına varan düşmanca eylemler modern çağda feminist teolojinin ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Hristiyan teolojisinin kadını asli günahın bir parçası ve kötülüğün kaynağı olarak görmesi, liberal teologlar ve feministler tarafından eleştirilmesine neden olmuştur. Özellikle 1960'larda artan feminist hareketlerin etkisinde feminist kristoloji ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Yeni Ahit metinlerinde ismi geçen kadınların kimler olduğu, İsa Mesih'in tebliğ faaliyetinde kadınların üstlendiği roller ve İsa'nın kadınlara olan yaklaşımı feminist kristoloji bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Kristoloji, Yeni Ahit, İsa Mesih, Kadın.

GİRİŞ

İki bin yılı aşkın bir zamandan önce Filistin bölgesinde bir ailede dünyaya gelen ve Yahudi bir toplumda gezgin bir şekilde vaazlar veren Nasıralı İsa'nın yaşamı günümüzde tarihsel İsa olarak isimlendirilmekte ve Kristoloji çalışmaları için oldukça önem verilmektedir. Tarihsel İsa'nın takipçileri arasında kadınların olduğunu biliyoruz ancak en yakınında bulunan on iki havarisi arasında kadınlar bulunmamaktadır. İsa'nın annesi Meryem'den başka Yeni Ahit'te hangi kadınlar bulunmaktadır ve hangi rolleri üstlenmişlerdir? İsa'nın sözlerinde ve uygulamalarında cinsiyetçi ya da kadını dışlayıcı bir yaklaşım görülmekte midir? İsa bir feminist midir? Hristiyan gelenekte kadının dışlanması'nın arka planında Yeni Ahit metinleri mi yer almaktadır? İncillerin ve Mektupların bu konuya yaklaşım tarzları arasında benzerlik ve farklılıklar var mıdır? Bu sorulardan yola çıkarak - Hristiyanların kutsal kitabı Eski ve Yeni Ahit kitaplarından oluşsa da- Yeni Ahit kitabında yer alan metinlerde geçen kadınların kim oldukları ve İsa'nın tebliğ faaliyetlerindeki konumları ve rolleri Feminist Kristoloji bağlamında ele alınacaktır. Çalışmada Hristiyan Teolojide özellikle son dönemde adından sıkça sözü edilen Feminist teologların görüşlerine ve eleştirilerine yer verilecektir. Öncelikle, Yeni Ahit'te yer alan kadınların kim oldukları ve Kutsal Kitap'ta nerede, hangi olayda ve ne sıklıkla geçtiği açıklanacaktır. Ardından adı geçen kadınların konumu ve rolleri Feminist Kristoloji bağlamında analiz edilecektir.

1. Feminizm ve Teoloji

Etimolojik olarak, "femin" sözcüğü Latince kadın anlamına gelen "femina"dan gelir. Feminizm, kökleri 19. yüzyıla dayanmakla birlikte özellikle 1960'lı yıllarda gelişen ve kadınlar için erkeklerle eşit sosyal ve politik haklar talep eden hareket veya öğreti olarak tanımlanır.¹ Feminist Teoloji, kadınların tam anlamıyla insanlığa ulaşma arayışı ilkelerinin rehberliğinde kadınların baskıdan kurtarılması ile ilgili olduğundan savunuculuk teolojisi olarak adlandırılmıştır.²

Feminist teoloji, feminist eleştiri ve toplumsal cinsiyet paradigmalarının teolojik alana yeniden inşası ile ilgilidir. Feminist teologların Hristiyan teolojide Tanrı'nın münhasır erkek dilini, erkeklerin Tanrı'ya kadınlardan daha çok benzediği, Tanrı'yı kilisede ve toplumda sadece erkeklerin temsil edebileceğini veya Tanrı tarafından yaratılan kadınların erkekler tarafından idare edilmesi fikirlerini eleştirdikleri görülür. Feminist teoloji, kadına yüklenen günahı reddederek kadın egemenliğini haklı çıkaran teolojik yaklaşıma dayanır.³ Feminist teoriye göre; kadınlar doğası gereği kadın değildir. Varoluşsal feminist hareketin temsilcilerinden olan

¹ Ahmet Cevizci, "Feminizm" mad. Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2002.s.407; M. Ali Kirman, Din Sosyolojisi Sözlüğü, Adana Karahan Kitabevi, 2016, s.105-106.

² Ursula King, *Feminist Theology From The Third World*. Orbis Books: New York, 1994. s.3.

³ Rosemary Radford Reuther, *Christianity and the Making of the Modern Family*, Boston: Beacon Press, 2000 s. 58

Beauvoir, “*Kadın doğulmaz, zamanla kadın olunur*” sözüyle kadın olmanın varoluşsal ve kültürel bir nedene dayandığını ifade eder. Bir köle, siyah bir köle olarak doğmaz çünkü beyaz adam tarafından köleleştirilmiştir.⁴ Siyahların, beyazlar tarafından köleleştirilmesi, kadınların da erkekler tarafından haklarının elinden alınmasına, baskılanmasına ve köleleştirilmesine benzetilir. Bu durum kadının haklarının erkek cinsi tarafından elinden alınmasına, baskılanmasına ve köleleştirilmesine benzetilmektedir. Simone De Beauvoir ünlü “*Le Deuxieme Sexe*” (Second Sex) (1949) adlı çalışmasında, kadınların baskılanmasında Hristiyan teolojinin katkıda bulunduğunu iddia etmektedir. İlkçağ Yunan filozofu Aristoteles, kadının doğal kusurlarından muzdarip olarak kadının doğasına bakmamız gerektiğini düşünür. Ortaçağ’ın ünlü teoloğu Aziz Thomas’ın (1225-1274) kadınlar için söylediği “*tesadüfi bir varlık*” (Femina est mas occasionatus) ve “*tamamlanmamış erkek*” iddiaları sık sık eleştirilmiştir.⁵ Beauvoir’e göre, evlilik toplumda sürekli maskulin tahakküm kurmaya yarayan çok önemli bir araçtır. Bu araç sayesinde kadınlar kamusal ve politik olayların dışında tutulmaya çalışılmaktadır. Biyolojik ve toplumsal üretimin bir aracı konumunda yer almaktadır. Beauvoir’e göre, kadını sadece bedeni üzerinden ya da eş, anne, sevgili olarak kadının rol ve işlevleri hakkında konuşarak gerçek kadını tanımlamak mümkün değildir.⁶ Elizabeth Fiorenza’ya göre feminist bir yorum bilimci (hermenötikçi) İncillere ve geleneğe yalnızca ilahi vahiy olarak güvenmemeli ya da onu kabul etmemelidir. Onlar daha ziyade eleştirel anlamda ataerkil yorumlar olarak değerlendirilmelidir, çünkü İncil metinleri Tanrı’nın sözleri değil, beşerin sözleridir.⁷

Hristiyan feminist teolojiye göre bilhassa Kutsal Kitap, babalar (patriarch) sayılan bir kısım erkekler tarafından erkek egemen kültürler içinde yazılıp evrilmiş veya yorumlanmıştır. Artık cinsiyeti öne çıkaran tarihsel tenkit metotları kullanılarak hermenötik feminist model esas alınmış ve kadınların kutsal metinler içindeki yerinin belirlenmesi yaklaşımı ağırlık kazanmıştır.⁸ Fiorenza, tüm İncil metinlerinin eleştirel inceleme ve değerlendirme ilkesini savunur. “Herhangi bir metne yaklaşan feminist bir hermenenötikçinin, metnin kadınlar için sağlıklı bir varlığa, iyi bir yaşama ve özgürlüğe katkıda bulunup bulunmadığını sorması gerektiğini söyler.⁹ Kültürel feminist yaklaşımın temsilcilerinden olan Elizabeth C. Stanton “*The Woman Bible*” (1891) adlı eserinde ataerkil Hristiyanlığa eleştiriler getirir. Ona göre İnciller cinsiyetçidir ve İncillerde anlatılan kadın imajı hep olumsuzdur. Çünkü kültürel feminist

⁴ Fanon Frantz, *Toward the African Revolution* (Political Essays), Grane Press, NewYork, 1967, s.10-24.

⁵ Thomas, A., *Somme Théologique*, c. I, 92/1-2; Simone De Beauvoir, *Second Sex*, s.25; Isnard W. Frank, *Femina est mas occasionatus*. Deutung und Folgerungen bei Thomas von Aquin, in: Peter Segl (Hg.), *Der Hexenhammer*. Entstehung und Umfeld des Malleus maleficarum von 1487, Köln 1988, 71-102; McDowell, Barbara, ed. (*Woman’s Almanac*) (NewYork: Newspaper Enterprise Assn.1977), s.557; Susan Groog, Bell, *Woman: From Greeks to the French Revolution* (Belmont, Calif: Wadsworth Publishing, Company, 1973), s.121-122.

⁶ Simone De Beauvoir, *the Second Sex: An Analysis Study*, *European Journal of Social Sciences*, (2016):132-133.

⁷ Elizabeth S. Fiorenza (ed.) *Searching the Scriptures: A Feminist Commentary*. New York: Crossroad, 1994.

⁸ Mustafa Alici, “Mutfakta Pişir Mutfakta Ye: Çağdaş Dinler Tarihi Metodolojisinde Feminist Yaklaşım”, *Milal ve Nihal* 2/2 (2005):81-110, s.84.

⁹ Elizabeth Schussler Fiorenza, *In Memory of Her: A Feminist Theological Reconstruction of Christian Origin*, New York: Crossroad, 1984 s.286

teorinin altında anaerkil bakış yatmakta olup temel gaye dışil etki ve değerler aracılığıyla yönlendirilen güçlü kadınlardan oluşan bir toplum oluşturmaktır.¹⁰

Hristiyan Teoloji’de kristolojik süreç aslında kilise konseyleri ile değil İsa adında bir adamın kadınlar, erkekler ve çocuklardan oluşan topluluk ile arasında gelişen münasebetlerde Mesih’in inşasıyla başlar.¹¹ Feminist Kristoloji, İncillerde yer alan bazı argümanlarla desteklenmiştir. Pavlus’un Galatyalılara Mektubunda kadınlar ve erkekler arasındaki bütün ayrımların kilisede ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilir (3:28). Romalılara Mektubunda ise Mesih’in ölümü yenmesi ile insanlık günahın boyunduruğundan kurtulmuştur (8:2). Feminist Kristoloji bağlamında Mesih’in ölümü yenmesi sayesinde kastedilen özgürleşme, kadının erkek tarafından yönetilme cezasından (Yar. 3:18) kurtuluşu olarak yorumlanmıştır.

1970’lerin başlarında kutsal metin çalışmaları içinde yapılan Feminizm tartışmalarında “cinsiyet” konusunun öne çıktığı görülmektedir. Bunun sonucunda, kutsal metinlerde ve düşüncede erkek egemen önyargının varlığı ortaya çıkarıldı. Bazı feministler tarafından Kutsal Kitaplar kurtuluşu sağlamanın ötesinde kadın düşmanı ve nefret belgesi olarak nitelenmiş ve umutsuz bir şekilde bu durumun kınandığı görülmektedir.¹² Çünkü Kilise erkeği Tanrı’nın yerine koyarak kadının sorumluluklarını çalarak ona kilisenin tüm kurumlarını yasaklamıştır. Erkeğin kullanması için kadına ikincil bir statü vererek kadının bağımsız düşünmesini engellemiştir.¹³ Çalışmaları Hristiyanlığa karşı bir başkaldırı olarak nitelendirilen feminist teolog Mary Daly’a göre, hiçbir teolog Tanrı’nın erkek olduğuna inanmadığını iddia ederken, aynı zamanda vaizlerin, teologların, kendi halinde inanan insanların zihinlerinde bilinçli olmasa da böyle bir görünüm olduğunu söyler.¹⁴ Tanrı’yı yeniden adlandırmak için Daly, kadınların Tanrı’nın ötesine hareket etmeleri gerektiğine inanır. Ona göre adlandırma kadınların din deneyimlerinin merkezi durumundadır.¹⁵ Genel olarak feminist teologlara göre Tanrı ne erkektir, ne de kadın, o sadece ruhtur. Buradaki Tanrı’nın erilliğine yönelik eleştiri Yahudi ve Hristiyan geleneğe yöneltilmiştir. Yahudi ve Hristiyan kutsal metinlerinde yer alan “Baba”, “Oğul”, “Tanrı oğlu”, “Mesih” ve “Kral” gibi Tanrı imajları erkek cinsini çağrıştıran ifadelerle tanımlanmıştır. İsa’nın erkek olması “Oğul” ve “Tanrı oğlu” imajlarını açıklayabilir ancak Baba Tanrı’nın eril açıklamaları feministler tarafından ciddi şekilde eleştirilmiştir. Daly, “*Beyond God the Father..*” (1985) adlı eserinde Hristiyanlığın baskıcı tutumunun sadece cinsiyetçi yaklaşımından değil onun aynı zamanda Tanrı’nın Baba ve eril İsa sembolünden

¹⁰ Josephine Donovan, *Feminist Teori*, Çev. Aksu Bora vd. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s.74.

¹¹ Marcella Althaus-Reid, “What is Feminist Theology?” www.voicesofSophia.wordpress.com s.68

¹² Phyllis Trible, “Five Loaves and Two Fishes: Feminist Hermeneutics and Biblical Theology”, *Theological Studies*, 50/ 1989, s.285-286.

¹³ Matilda Joslyn Gage, *Woman, Church and State*, (1893, Watertown, Mass. Persephone, 1980), s.241

¹⁴ Mary Daly, *Beyond God the Father*, (Boston: Beacon Press, 1985, s.180, Aktaran: Mustafa, Turan&Hümeşya, Duman. "Mary Daly'nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* / 44 (Haziran 2018): 167-188 . <https://doi.org/10.17120/omuifd.401334> s.44.

¹⁵ Turan& Duman. "Mary Daly'nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri", s.44-45.

kaynaklanmaktadır.¹⁶ Aynı eleştirileri dile getiren bir başka feminist teolog Rosemary R. Ruether, “*Sexism and God-Language*” (1989) adlı eserinde kadının önemsizleştiği Hristiyanlığın eril Tanrı imajlarını eleştirir ve Tanrı’nın hem eril hem de dişil özelliğe sahip olduğunu iddia eder. Ona göre, Tanrı’nın dişil yönünü Kutsal Ruh temsil eder.¹⁷ Bir başka feminist teologlardan olan Stanton, “*Woman’s Bible*” adlı eserinde ilahi varlığın androjen olduğunu iddia eder ve bu nedenle tanrısallığın içinde kadınlık anlayışını yeniden kurmanın gerekli olduğuna inanır. Bu çerçevede “İlahi Anne”ye dua etmeye çağırır.¹⁸ Hatta bu konuda, Kutsal Kitap’ın Eski Ahit bölümünde geçen “*Tanrı insanı kendi suretinde erkek ve kadın olarak yarattı*” ifadesi delil olarak getirilir (Ya. 1:27). Yeni Ahit’teki eril Tanrı tasvirlerin dışında Yuhanna’da geçen Baba Tanrı’nın ruh olduğu ifadesi bir istisnadır. İsa, Samireyeli kadın ile karşılaştığında “*Tanrı ruhtur ve ona tapınanlar ruhta ve gerçekte tapınsınlar*” (Yu. 4:24) der. Burada Samiriyelerin Gerizm Dağı’nı, Yahudilerin de Yeruslayim’i kutsal kabul edip Tanrı’nın orada olduğuna inanmaları düşünülebilir. Ancak feminist kristoloji açısından Tanrı ne bir dağda ne de bir mabette yer almaktadır. Tapınak eleştirisini ise özelde Yahudiler genelde diğer bütün Tapınaklarda tapınan ve Tanrı’yı bir mabede sığdıran insanlar için düşünmek mümkündür.

2. Yeni Ahit'te Kadınlar

2.1. İlk kadın, ilk eş ve ilk anne: Havva

Tanrı’nın yarattığı ilk kadın olan Havva’nın, Eski Ahit’te Adem’in karısı olduğu (Yar., 2:25), Aden bahçesinde Âdem’le birlikte yaşadığı (Yar., 2:8) ve şeytanın (yılanın) ayartmasıyla Adem’in günah işlemesine sebebiyet verdiği anlatılmaktadır. Yeni Ahit’te ise özellikle Pavlus’un mektuplarında iki kez adından söz edilir (2 Ko. 11:3; 1Ti. 2:13-14). Eski Ahit’te, ‘kadının yılan tarafından aldatılması ve Âdem’le birlikte cennetten çıkarılma olayı’ Yahudilik ve Hristiyanlık’ta kadının (Havva) Âdem’le birlikte cennetten kovulması, insanlığın kovulmasının sebebi olarak görülmüştür. Yenmesi yasaklanmış olan ‘iyiyle kötüyü bilme ağacının meyvesinden yılanın kandırmasıyla yiyen ve yanındaki kocasına yediren kadına, aynı zamanda yeryüzünde çekeceği sıkıntıların sebebinin de kendisi olduğu hatırlatılarak ve bunun ‘ilahi bir ceza olduğu’ vurgulanmıştır.¹⁹

Pavlus’un, mektuplarında Eski Ahit’in Yaratılış anlatısına atıfta bulunarak kötülüğün imgesi olan şeytanın (yılanın) insanı aldatması gibi Mesih’e içten bağlı olan imanlarının ayartılmasından korktuğu ifade edilir. Pavlus’un başka bir mektubunda ise Havva’nın Âdem’le olan ilişkisine dayalı olarak önce Âdem’in sonra da Havva’nın yaratıldığını hatırlatarak burada şeytan tarafından erkeğin (Âdem’in) değil kadının (Havva’nın) ayartılıp suç işlediğini belirtir (1Ti. 2:13-14). Simone De Beauvoir’e göre; Yaratılış kitabında anlatılanlardan hareketle, yaratılan

¹⁶ Daly, *Beyond God the Father...*, s.3-6.

¹⁷ Rosemary Radford Ruether, “Sexism and God Language” Judith Plaskow and Carol P. Christ (der), 1989, *Weaving the Visions: New Patterns in Feminist Spirituality*, New York: HarperSan Francisco. s, 154.

¹⁸ Donovan, *Feminist Teori*, s.85.

¹⁹ İsmail Taşpınar, “Yahudilik ve Hristiyanlık’ta Kadın”, *Köprü Dergisi*, Sayı.113, 2011.

ilk insanın erkek olduğu ve erkeğin kadını kadında değil kendisiyle ilgili olarak tanımladığını söyler. Dolayısıyla kadın özerk bir varlık olarak kabul edilmez.²⁰ Bu durum kadına yönelik bakış açısının merkezinde yer almış ve kadına ilişkin bugüne kadar gelen zayıf tasvirleri beslemiştir.

Hristiyan geleneğinin İbrani geleneğinden beslendiği için kadına bakışını Eski Ahit'in Havva tasviri üzerinden oluşturduğunu söyleyebiliriz. Kadın, günahın ve kötülüğün imgesi kabul edilen şeytana uymuş ve Âdem'den İsa'ya kadar devam edecek olan günahkârlığa sebep olduğuna inanılmış, âdeta günah keçisi olarak kabul edilmiştir. Havva'nın işlemiş olduğu bu suçun cezası olarak kadın; çocuk doğurmak ve doğum sancısını yaşamakla cezalandırılmasının yanı sıra ölene kadar erkeğin hâkimiyetine mahkûm edilmiştir (Yar. 3:16). Pavlus'un çarmih teolojisine göre; Âdem ile Havva'dan bu yana insanlık kötülüğün ve ölümün esaretine girmiş ve Mesih çarmih ta canı ve kanıyla bu kefareti ödemiştir. Dolayısıyla Pavlus'un asli günah doktrinine göre Havva'ya çarmih ve Hristiyan imanı için son derece önemli olan kötü bir rol çizildiği anlaşılmaktadır (Rom. 14:9; İKo. 15:3-4, 1:30, 3:23).

2.2. İsa'nın annesi: Bakire Meryem

Tarihsel İsa'nın yaşamı ele alındığında şüphesiz İncillerde yer alan kadınlardan en önemlisi bakire Meryem'dir. Çünkü İsa'nın annesidir. Anne Meryem, Yeni Ahit'te ismi zikredilen tek Meryem değildir. Ondan başka Mecdelli Meryem, Lazar'ın ve Marta'nın kardeşi Meryem, Markos diye bilinen Yuhanna'nın annesi Meryem (Elç. 12:12), Kilisenin hizmetinde bulunmuş Meryem (Rom. 16:6) olarak aynı isimde farklı Meryem figürleri geçmektedir. Yeni Ahit kısmında İsa'nın annesi Meryem, Matta'da 7, Markos'ta 3, Luka'da 18, Yuhanna'da 1, Elçilerin İşleri'nde ise 1 kez olmak üzere toplam 30 kez geçmektedir.²¹ Anne Meryem, Yeni Ahit'te ismi geçen en önemli kadın figürlerin başında gelir. Özellikle Matta ve Luka'da İsa'nın doğum hikâyelerinde adından sıkça söz edildiği görülür. Çünkü Hristiyan inancına göre, Meryem mucizevi bir doğumla Mesih İsa'yı dünyaya getirmiştir. Adından sıkça söz edilmesi ve İsa'nın babasız doğumdan çarmih ta gerildiği ana kadar onun yanında yer alması Hristiyan teoloji açısından önemlidir. Çünkü Meryem'in konumu daha sonraları kristolojik tartışmalara yön vermiştir. Nihayetinde, İsa'nın annesi bakire Meryem *Tanrı taşıyan/doğuran* (theotokos) olarak M.S.431 Efes Konsili'nde karara bağlanmıştır. Feminist Kristoloji açısından İsa'yı dünyaya getirenin Meryem olması ve Meryem'in son anına kadar onun yanında yer alması oldukça önemlidir.

İsa'nın annesi ile olan diyaloglarına bakıldığında ilkinde İsa on iki yaşında iken kaybolması hadisesinde annesi ile Yusuf onu Yahudi din bilginleri ile mabette tartışırken bulmuşlardır. İsa, annesi ve Yusuf'a *"beni niçin arayıp durdunuz, babamın evinde olmam gerektiğini bilmiyor muydunuz?"* demiştir (Luk. 2:48). Anne Meryem, Kana'daki düğünde

²⁰ Simone De Beauvoir, *Second Sex*, s.25-26.

²¹ Mat. 1,2,13; Mar. 6,15; Luk. 1,2,24; Yu. 19; Elç. 1.

şarapların bittiğini görünce İsa'ya “şarapları kalmadı” der. İsa'nın annesine “Anne, benden ne istiyorsun” dediği görülür (Yu. 2:4). Bir gün İsa halka konuşma yaparken annesi ve muhtemelen üvey kardeşleri onu görmek isterler. Fakat İsa, eliyle öğrencilerine göstererek “işte annem, işte kardeşlerim” cevabını vermiştir (Mat. 12:49). Bir başka yerde de İsa, çarmıha gerildiğinde yanında bulunan annesine “Anne, işte oğlun” dediği görülmektedir (Yu. 19:26). Verilen örneklerde İsa'nın kendisi için kaygılanan, dua eden ve yanından ayrılmayan annesine karşı olumlu ifadeler kullanmadığı anlaşılmaktadır.

2.3. Mecdelli (Magdalalı) Meryem

Mecdelli Meryem, doğduğu şehir olan Magdala'dan (Migdal)²² gelmekte olup Nasıralı İsa'nın en sadık takipçilerinden birisi olmasının yanı sıra İsa'nın dirilişine ilk tanık olan kişidir.²³ Yeni Ahit uzmanı Witherington'a göre, İsa'nın yaşadığı dönemde yakın doğunun insanları doğdukları ya da yaşadıkları yerin adı ile diğerlerinden ayırt edilirdi.²⁴ Örneğin; Nasıralı İsa, Kireneli Simon, Beytanyalı Marta ve Meryem gibi. Dolayısıyla Magdala onun soyadı değil memleketidir. Yeni Ahit'te Mecdelli Meryem'den Matta'da 3, Markos'ta 4, Luka'da 2 ve Yuhanna'da 3 kez olmak üzere toplam 12 kez bahsedilir.²⁵ Mecdelli Meryem'le ilgili son dönemde oldukça sansasyonel iddialar da ortaya atılmış ve bu iddialara karşı Barth Ehrman, Ben Witherington gibi teologlar tarafından eserler ortaya konmuştur.²⁶ Bunlardan en çok tartışılanı Dan Brown'un "*Da Vinci's Code*" (2003) adlı ünlü romanında onun İsa ile evlendiği ve bu evlilikten bir çocukları dünyaya geldiği iddia edilir. Daha önceleri Nikos Kazancakis de "*The Last Temptation*" (1953) adlı romanı da buna benzer iddiaları dile getirmiştir. Fakat Yeni Ahit'te İsa'nın evlenip evlenmediği konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. 1500 yıllık olduğu iddia edilen ve adına "Lost Gospel" Kayıp İncil denilen Aramice metinleri çeviren Barrie Wilson ve Simcha Jacobovic'e göre, bakire olan aslında İsa'nın annesi Meryem değil Mecdelli Meryem'dir. İsa, Mecdelli Meryem ile evlenmiş ve iki çocukları olmuştur.²⁷ Mecdelli Meryem'in günahkâr bir kadın (fahişe) olduğu görüşü ilk kez Papa büyük Gregory tarafından bir vaazda dile getirilmiştir ancak bu görüş uzun yıllar bir ortaçağ geleneği olarak kabul edilmiş

²² Taberya (Galile) Gölünün kuzey tarafına düşen küçük bir balıkçı kasabasıdır.

²³ Meryem, dirilen İsa'yı görünce Aramice öğretmenim anlamına gelen "Rabbuni" diyerek gözyaşı döker (Yu. 20:16-18).

²⁴ Ben Witherington III, *Da Vinci Şifresi Kurmacası*, s.77.

²⁵ Luk, 8:2, 8:3, 24:10; Mat. 27:55-56, 27:61; Yu. 20:1-2, 20:11-13.

²⁶ Bkz. Barth Ehrman, *Truth and Fiction in the Da Vinci Code: A Historian Reveals What Really Know about Jesus, Mary Magdalene and Constantine* (Oxford, 2004), Ben Witherington, III, *The Gospel Code: Novel Claims About Jesus, Mary Magdalene and Da Vinci* (Intervarsity, 2004), Carl Olson & Sandra Miesel, *The Da Vinci Hoax: Exposing the Errors in The Da Vinci Code* (Ignatius, 2004), Darrel Brock, *Breaking The Da Vinci Code: Answers to the Questions Everybody's Asking*, (Nelson, 2004).

²⁷ Barrie Wilson, Simcha Jacobovic, *The Lost Gospel*, Pegasus Books, 2014, Ben Tufft, "Jesus 'Married Mary Magdalene And Had Children', According To Ancient Manuscript", <https://www.independent.co.uk/news/people/news/jesus-married-mary-magdalene-and-had-children-according-to-ancient-manuscript-9849839.html> 9 November 2014.

olsa da bunun doğru olmadığı yönünde iddialar bulunmaktadır.²⁸ Mecdelli Meryem, dirilen İsa'yı gördüm diyerek havarilere duyurmuştur (Yu. 20:18). Buradan hareketle İncil'in mesajının kadınlar tarafından da duyurulabileceği şeklinde yorumlanmıştır. İsa'nın diriliş sonrası mesajını havarilere duyurmasını Mecdelli Meryem'den istemesinden hareketle İsa'nın havarilerle arasındaki ilişkiyi bir kadın (havari) ile kurduğu anlaşılmaktadır. O nedenle Mecdelli Meryem, üçüncü yüzyıl kilisesi pederi Hippolytus, Rabanus Maurus ve Aziz Thomas tarafından "havarilere havari" (Apostolorum Apotola) olarak adlandırılmıştır.²⁹ II. Vatikan sonrası Katolik Kilisesi tarafından Mecdelli Meryem'in itibarı iade edilerek kötü kadın imajının yerine Mesih'e sadık bir takipçisi olarak takdim edilmiş ve onun adına yılın belli bir gününde kutlamalar tertip edilmiştir.

Mecdelli Meryem, yedi cinden İsa tarafından kurtarılmış (Luk. 8:2), kendi imkânları ile İsa'ya ve havarilere ekonomik destek sağlamış (Luk. 8:3), çarmıh olayına şahit olmuştur (Mat. 27:55). İsa'nın cesedine güzel kokular sürmeye gitmiş (Mar. 16:1) ve boş mezarla karşılaşmış ve orada iki melek ile konuşmuş (Yu. 20:1-2, 11-13), diriliş sonrası İsa'yı ilk gören olmuş ve onunla konuşmuş (Yu. 20:16-18), İsa'nın mesajını havarilere iletmiş (Mat. 28:10; Yu. 20:18) olması bakımından Yeni Ahit'in en önemli kadın figürü olduğu görülmektedir. Jane Schaberg'e göre, Mecdelli Meryem'in öne çıkan özellikleri şunlardır: İsa'nın takipçileri arasında öne çıkması, erkek egemen (*androcentric*) dilin ve ataerkil ideolojinin yazılı dünyasında bir karakter, hafıza olarak var olması, cesurca konuşması, erkek öğrencilere karşı liderlik rolüne sahip olması, vizyon sahibi olması, övgüye değer üstün anlayışa sahip olması, İsa'nın yakın arkadaşı mahiyetinde tanımlanır; bir veya daha fazla erkek öğrenciye karşı açık çatışmada veya ona karşı çıkıyorsa; İsa tarafından savunulur.³⁰

Dirilişin ilk tanığının Mecdelli Meryem olması Hristiyan teoloji için sıradan bir olay değildir. Feminist teologlara göre diriliş sonrası İsa, ilk kez Mecdelli Meryem'e görünmeyi seçmiştir ve onu gördükten sonra mesajını diğer havarilere iletmesi için görevlendirmiştir. Dolayısıyla Mecdelli Meryem'in önemli vazife ile görevlendirilmiş olması kadınların kilise hizmetinde bulunabileceğine kanıt olarak öne sürülmektedir.

²⁸ Ben Witherington III, *Da Vinci Şifresi Kurmacası*, s.78.

²⁹ Rabanus Maurus, *De vita beatae Mariae Magdaleneae*, XXVII; Saint Thomas Aquinas, *In Ioannem Evangelistam Expositio*, c. XX, L. III, 6; Ben Witherington III, *Da Vinci Şifresi Kurmacası*, s.87, ilk dönem Hristiyanlıkta havarilik ve Mecdelli Meryem'in rolünü tartışması bakımından bkz. Ann Graham Brock, *Mary Magdalene The First Apostle: The Struggle for Authority* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003), s.19-40, Ayrıca Mecdelli Meryem, Lazar'ın kardeşi Meryem ve Luka İncili 72de anlatılan günahkâr kadının aynı kişi olup olmadığı tartışması için bkz. Grenville J. Kent, "Mary Magdalene, Mary of Bethany and the Sinfull Woman of Luke 7: Same Person?", *Journal of Asia Adventist Seminary*, 13(1), (2010): 13-28.

³⁰ Jane Schaberg, *The Resurrection of Mary Magdalene*, London: Bloomsbury Publishing PLC, 2004.s.129.

2.4. Vaftizci Yahya'nın annesi: Elizabeth

Yeni Ahit metinleri arasında sadece Luka'da onun hayatı ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Luka'da Elizabet'ten toplam on bir farklı yerde bahsedilir.³¹ Elizabet, Harun soyundan gelen Zekeriya'nın karısı ve Vaftizci Yahya'nın annesidir (Luk. 1:13-57). İlerlemiş yaşına rağmen Tanrı'dan çocuk sahibi olmayı dileyen Zekeriya'nın eşi Elizabet, hamile kalınca beş ay inzivaya çekilir (Luk. 1:39-40). Tanrı, Elizabet'in hamileliğinin altıncı ayında İsa'nın doğumunu müjdelemesi için meleşini Nasıra'da yaşayan bakire Meryem'e gönderir. Buradan hareketle İsa ile kuzeni Vaftizci Yahya³² arasında altı ay olduğunu görülmektedir. Ayrıca İsa'ya hamile kalan Meryem kuzeni Elizabet'i ziyaret ettiğinde Elizabet, Meryem'in ve karnındaki İsa'nın Tanrı tarafından kutsandıklarını ifade etmiştir (Luk. 1:41-45). Bu ziyarette Yahya'nın annesinin karnında hareket etmesi İsa'nın beklenen mesih olarak daha anne karnında iken hem Elizabet hem de Yahya tarafından tanınması olarak yorumlanmıştır.

2.5. Beytanyalı Lazar'ın kız kardeşleri: Marta ve Meryem

Marta ve Meryem'in, İsa'nın mucizesi ile ölümden hayata dönen Lazar'ın kız kardeşleri olduklarını ve Beytanya'da bir evde yaşadıkları İncillerde anlatılmaktadır. Lazar'ın kız kardeşleri İsa'yı Beytanya'da evin kapısında karşılamışlar ve onu içeri davet etmişler. Marta, akşam yemeği için sofrayı hazırlarken Meryem de İsa'nın dizinin dibinde onun sözlerini dinlemekte ve güzel kokulu yağ sürülmüş saçlarıyla ayaklarını silmekteydi (Yu. 11:1-5, Luk. 10:38-39, Yu. 12:1-2). Marta kendisine yardım etmeyen Meryem'i İsa'ya şikâyet etmiş ve İsa da ona "*Marta, Marta, Ne çok şey için endişe ediyorsun!*" (Luk. 10:41) diyerek cevap vermiştir. İsa'nın, Meryem "iyi" olanı seçti derken kadınların ev işlerinin yanı sıra diğer işlerle de ilgilenmesinde bir mani olmadığını hatta din işlerinde görevler almasını desteklediğini söylemek mümkündür. Çünkü Meryem İsa'nın sözlerini dinliyor ve ona sessizce dua ediyordu. Yuhanna'da geçen Lazar'ın iyileşmesi karşısında Marta, İsa için "*Tanrı oğlu Mesih'sin*", der (Yu. 11:27). Buradan hareketle İsa'nın kendisini dinlemeyi seçen Meryem'e övgüde bulunduğu görülmektedir. Diğer taraftan da Marta'ya karşı söyledikleri kadınların bu dünyada gereğinden fazla kaygılanmadan hareket etmeleri konusunda tavsiye olarak yorumlanabilir. Ayrıca Lazar'ın kardeşi Meryem'in tıpkı Mecdelli Meryem gibi İsa'nın öğrencisi olduğu görülmektedir. Feminist teoloji açısından bakıldığında Meryem'in, kendi iradesi ile kendini İsa'nın anlattıklarını öğrenmeye vermesi son derece önemlidir. Meryem'in de Mecdelli Meryem gibi feminist yaklaşım için örnek bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır.

³¹ Luk. 1:5-7-13-24-26-27- 36-39-40- 56- 57.

³² İsa Vaftizci Yahya için "kadından doğanlar arasında Vaftizci Yahya'dan daha üstün biri çıkmamıştır" şeklinde ondan övgü ile bahsettiği görülür (Mat. 11:11).

2.6. Yeni Ahit'te anlatılan diğer kadınlar

Yukarıda Yeni Ahit'te adından sıkça söz edilen altı (6) kadın (Havva, Bakire Meryem, Mecdelli Meryem, Vaftizci Yahya'nın annesi Elizabet, Lazar'ın kız kardeşleri olan Marta ve Meryem hakkında bilgilere yer verildi. Elbette Yeni Ahit'te yer alan kadınlar bunlarla sınırlı değildir. Bu kısımda, adından daha az söz edildiği için diğer kadınlar başlığında 1) Yahudi olanlar: Hirodiya, Yoşe'nin ve Yakup'un annesi Meryem, Salome; 2) Yahudi olmadıkları bilinen Samirîyeli, Fenikeli ve Kenanlı kadın; 3) Yahudi olup olmadıkları hakkında bilgi sahibi olmadığımız isimsiz kadınlar hakkında bilgilere yer verilecektir.

2.6.1. Yahudi olanlar

Kral Hirodes ölen kardeşi Filupus'un karısı Hirodiya ile evlenmesi üzerine Vaftizci Yahya bu evliliğin Yasa'ya uygun olmadığını vaazlarında dile getirince Kral bu durumdan rahatsız olmuştur. Kral'ın bir davetinde Hirodiya'nın kızının yaptığı dans davetlilerin çok hoşuna gitmiş ve bunun üzerine Kral "*Dile benden ne dilersem*", der ve kız ne dilemesi gerektiğini annesine sormuştur. Hirodiya da kızına Kral'dan Yahya'nın başını istemesini söylemiştir. Markos İncilinde geçen bu olaya göre; Vaftizci Yahya'nın öldürülmesinde Hirodiya'nın etkili olduğu görülmektedir (Mar. 6:17-25).

İsa çarmıha gerildiğinde olup bitenleri uzaktan izleyen kadınlar arasında Yose'nin ve küçük Yakup'un annesi Meryem de bulunuyordu. İsa'nın çarmıhtan indirilip kefenle sarıldıktan sonra kayaya oyulmuş bir mezara yatırıldığını ve mezarın girişine de bir taş yuvarlandığını gören kadınlar arasında Yose'nin annesi Meryem'in orada olduğu anlatılır (Mar. 15:40-47). İsa'yı Celile'den Yerusulayim'e kadar takip eden Yose'nin annesi Meryem'den başka Mecdelli Meryem ve Hirodes'in kahyası olan Kuza'nın karısı Yohanna ve Suzanna da vardır (Luk. 8:23).

İsa çarmıha gerildiğinde olup bitenleri uzaktan izleyenler arasında İsa'yı Celile'de iken takip edip yardımda bulunan kadınlar vardı. Bu kadınlar arasında Mecdelli Meryem ve küçük Yakup ile Yose'nin annesi Meryem ve Salome de bulunuyordu. Salome'nin, Şabat günü geçince İsa'nın cesedine sürmek üzere Mecdelli Meryem ve Yakup'un annesi Meryem ile baharat satın aldıkları ve mezara gittikleri anlatılır (Mar. 15:40, 16:1).

Yukarıda bahsedilen Hirodiya'nın Vaftizci Yahya'nın öldürülmesinde etkili olduğu ve İsa ile doğrudan bir bağlantısının olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, diğer kadınlar arasında İsa'nın ve öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılayanların olması, çarmıh hadisesinde yer alanların olması ve mezara güzel kokular sürmeye gidenlerin olması Yeni Ahit'te yer alan kadınların konumlarını ve rollerini anlama adına önemli bilgiler sunmaktadır.

2.6.2. Yahudi olmayan (Gentile) Kadınlar

Samiriyeli kadın, İsa ve takipçileri Celile'ye giderken Samiriye'nin (Şomron)³³ Sihar kentinde bulunan Yakup kuyusunun başında bir kadınla karşılaşır ve aralarında ilginç bir diyalog meydana gelir (Yu. 4:4-42). İsa öğle saatlerinde susadığı için kuyunun başında su çeken kadından su ister fakat kadın, bir Yahudi'nin kendisinden su istemesini "*Nasıl benden su istersin*" diyerek şaşkınlığını ifade eder. Çünkü Yahudiler, o dönemde Samiriyelerle³⁴ ne ilişki kuruyorlar ne de onların topraklarına uğruyorlardı. İsa, kadına "*Bendeki yaşam suyunu bilseydin eğer sonsuza kadar seni susatmayacak olanı benden isterdin, siz bilmediğiniz bir Tanrı'ya biz ise bildiğimiz bir Tanrı'ya tapıyoruz*"³⁵, şeklinde cevap verir. Bunun üzerine kadın, İsa'nın beklenen Mesih olup olmadığını anlamaya çalışır. İsa, beklenen Mesih olduğunu Samiriyeli kadına açıklar. Kadın, bunun üzerine başka Yahudileri çağırır ve gelenler de orada İsa'ya iman ederler. İsa'yı ve havarilerini köyde iki gece misafir ederek ikramda bulunurlar. İsa'nın, geleneksel Yahudiliğin dışına çıkarak hem Samiriye topraklarına ayak basması hem de Yahudi olmayan bir kadından su istemesi içinde yaşadığı Yahudi geleneklerine göre değerlendirildiğinde radikal ve marjinal bir harekettir. Ayrıca İsa'nın kadınlara ve halklara ayırım yapmadan yaklaşması Feminist Kristoloji bağlamında incelendiğinde onun cinsiyetçi ve ırkçı olmadığını göstermektedir.

Luka'ya göre, İsa havarilerine iyi Samiriyeli meselini anlatır. Adamın biri Yeruslayim'den Eriha'ya giderken haydutların saldırısında yaralanır ve yolun kenarında yardım bekler. Yoldan geçen ne kâhin ne de bir Levîli ona yardım eder ancak oradan geçen bir Samiriyelinin yüreği sızlar ve adama yardım eder. Buradan hareketle İsa gerçek komşunun kim olduğunu yasayı bilen ancak uygulamayanlara açıklar (Luk. 10:30-35). "*Komşunu kendin gibi seveceksin*" (Lev. 19:18, Luk. 10:25) emrine Yahudi din adamlarının bile lâıykıyla uymadığını göstererek gerçek komşuluğun insanın kalbindeki iyiliği harekete geçirmesinde saklı olduğunu anlatmıştır. Luka'ya göre, İsa ve havarileri Yeruslayim'e doğru giderlerken önde gidenleri Samiriyeliler köye almamışlar ve havarilerden Yakup ile Yuhanna İsa'dan Tanrı'nın Samiriyelileri yok etmesi için gökten ateş yağdırmasını istemişlerdir. Bu isteklerinden dolayı

³³ Samirîler kelimesinin İbranice karşılığı Şomronim'dir. Yahudilere göre Samirîler, Şomron şehrinde oturanlar anlamında çoğul bir isimdir. Samirîlerin menşei Yahudilere ve Samirîlere göre farklı anlatımlara sahiptir. Yahudilerin Kuzey İsrail topraklarına Asur'dan getirilen kavim iddiasına karşı Samirîler, kendilerini İsrail'in büyük atalarının kalıntısı ve inancın gerçek gözeticileri olarak kabul etmişlerdir. Samirîler üzerine ilk ciddi çalışmaları bulunan Moses Gaster, Samirîlerin iddiasını daha gerçekçi bulmaktadır. Bkz. Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, s.131, 134, Moses Gaster, *The Samaritans: Their History, Doctrines and Literature*, London, 1935, s.6.

³⁴ Samirîler için Gerizm Dağı kutsal kabul edilir ve ibadet ederken o yöne dönerler. Yahudiler ise bunu kabul etmezler onlar için kutsal olan yer Yeruslayim'de bulunan Süleyman Mabeditidir. Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, s.140.

³⁵ Pavlus tarafından aynı ifadenin Atinalılar için Elçilerin İşleri kitabında kullanıldı görülmektedir. "*Sizin bilmeden tapındığınız bu Tanrı'yı ben size tanıtayım*" (Elç. 17:23).

İsa'nın onları azarladığı anlatılır (Luk. 9:51-56). Buradan hareketle İsa'nın Samiriyelilere karşı merhametli bir tutum sergilediği görülmektedir.

Markos'ta anlatılan Fenikeli kadın örneğinde kadın doğum yeri olan Suriye topraklarında Yunan kültürü içinde yetiştiği için etnik kökeni Yunan'dı (Mar. 7:24-30) ve kadının cinsiyeti, milliyeti, etnik ve dini geçmişi Yahudiler için uygun görülmemiştir.³⁶ Benzer bir olay, Matta'da Fenikeli kadın örneğinde anlatılmaktadır. İsa, Sur ve Say'da bölgesine geçince Kenanlı bir kadın cine tutulmuş kızını iyileştirmesi için yardım talebinde bulunmuştur. Fakat ilk önce İsa karşılık vermez; kadın ısrar edince İsa, *"Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim"* şeklinde cevap verir. Kadın, İsa'nın ayaklarına kapanınca İsa *"Çocukların ekmeğini köpeklerle vermek doğru değildir"* dedikten sonra kadın ona *"Haklısın, Ya Rab! Ama köpekler de efendilerinin sofrasından düşen kırıntıları yer"* diyerek cevap verir. Bunun üzerine İsa, kadının imanını görünce *"dediğin olsun"* diyerek kadının hasta kızını iyileştirir (Mat. 15:21-28).

2.6.3.İsimsizler

Yeni Ahit'te kimliği belli olan ve yukarıda sıralanan kadınlardan başka isimleri belli olmayan kadınlar da farklı rollerde anlatılmıştır. İsa'nın elinden tutup kaldırması ile ateşi düşerek iyileşen Simon'un kaynanası (Mar. 1:30), İsa'nın kız kardeşleri (Mar. 6:3), yoksulluğuna rağmen elindeki tüm parasını tapınağa bağışlayan dul bir kadın (Mar. 12:41-44), İsa'nın mucizesi ile havra yöneticisi Yair adında birinin öldü denilen kızı ve on iki yıldır kanaması olan bir kadının iyileşmesi (Mar. 5:21-23), İsa tutuklandıktan sonra baş kâhinin hizmetçi kızlarından birisi Petrus'a *"Sen Nasıralı İsa ile birlikteydin"* der ve İsa'nın önceden haber verdiği şekilde Petrus yalanlar (Mar. 14:66-68). Yine Markos İncili'ne göre olayı izleyen bu kadınlardan başka Yeruslayim'e gelen ve orada bulunan birçok kadının olduğu ifade edilmektedir (Mar. 15:40-41). Ayrıca bir gün İsa Ferisi Simun'un evinde yemeğe davet edilir ve İsa'nın orada olduğunu gören 'günahkâr bir kadın' elinde güzel kokular bulunan bir kap ile İsa'nın yanına gelir. Gözyaşları ile ıslattığı İsa'nın ayaklarını saçlarıyla sildikten sonra öperek yağ ile mesheder. İsa, kadının bu yaptıklarına karşı çıkmaz. Günahkâr bir kadının yaptıkları karşısında şaşıranlara İsa, *'imanın seni kurtardı, günahların bağışlandı'* der (Luk. 7:36-50). Din bilginleri ve Ferisiler, zina ederken yakalanmış bir kadını getirmişler ve İsa'yı denemek için Kutsal Yasa'ya göre taşlanarak öldürülmesi gerektiğini belirtmişler. Fakat İsa, buna karşı çıkarak *"içinizde kim günahsızsa ilk taşı o atsın"* diyerek, onları etkisizleştirmiştir (Yu. 8:1-11). Burada verilen "günahkar kadın", "kanamalı kadın", "dul kadın" ve "zina eden kadın" örneklerde İsa, kadınların günahlarından ve hastalıklarından kurtulmalarında onlara merhamet etmiştir. İsa, kadınların içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilmesinde etkili olmuş ve bu sayede kadınları özgürleştirmiştir.

³⁶ Bonnie Thurston, *Women in New Testament: Questions and Commentary*, Wipft&Stock Publishers, Eugene, Oregon, 2004, s.72.

3. İsa, Kadınlar ve Feminist Kristoloji

Yukarıda İsa'nın yaşadığı dönemde çevresinde olan ve onunla bir şekilde iletişim kurmuş olan kadınların Yeni Ahit'te nerede, kaç kez ve ne şekilde yer aldıkları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Feminist kristolojinin temel amacının kutsal metinlerin hermenötik yöntemle yeniden okumaya tabi tutulması ve bu sayede özellikle Hristiyanlığın eril Tanrı yaklaşımının eleştirilmesi ile Hristiyan gelenekte asli günaha dayandırılan kadının konumu ve rolü yeniden yorumlanacaktır. Burada kutsal metinlerde anlatılan kadınların tecrübesi ile hermenötik yaklaşımla yeniden okunmasının teolojik tartışmalara olumlu katkı sağlayacağına inanılmıştır.

Görülmektedir ki, İsa'nın kendi zamanındaki kadınlarla olan ilişkisi feminist kristoloji bağlamında tarihsel, kültürel ve teolojik zeminde ele alınmayı gerektirir. Öncelikle belirtilmesi gereken nokta İsa'nın Yahudi bir toplumda yaşamış ve Yahudi toplumu içinde tebliğ faaliyetinde bulunmuş olmasıdır. İsa'nın kadınlarla olan ilişkisini ve davranışlarını incelerken Yahudi toplumunda kadının değersizliğini ve dışlanmışlığını göz önünde tutmak gerekir.

İsa'nın annesine ve başka kadınlara hitap ederken "Ey kadın" (Mat. 15:28; Yu. 20:13) şeklinde ve kanaması dinmeyen hasta kadına da "Kızım" (Mat. 9:22) dediği görülmektedir. Yukarıda verilen örneklerden hareketle İsa'nın kadınlarla halkın içinde konuşması, onlara seslenmesi, hasta kadınları iyileştirmede onlara dokunması ve kadınların da kendisine dokunmasına izin vermesi feminist kristoloji açısından önemlidir. Witherington'a göre, İsa'nın öğretisini kadınlara açmış olması ve kendisini izlemelerine izin vermesi, kadınlara muamele açısından hahamlardan ne kadar farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Belki de, İncil yazarlarını, özellikle Luka ve Yuhanna'yı, İsa'nın huzurunda ve onun kurduğu topluluk içinde kadınların tattığı yeni özgürlük ve eşitliği anlatmaya sevk etmektedir.³⁷ Sharon H. Ringe'e göre, İsa içinde yaşadığı toplumun cinsiyetçi ve ırkçı tutumun aksine Yahudi olmayan bir kadının kızını iyileştirerek kadınları özgürleştirmektedir. Aynı zamanda İsa'nın Yahudi olmayan bu kadını iyileştirmesi ve merhametli yaklaşımı diğer insanların imanında bir eksiklik ya da azalma halinde cesur bir eylemde bulunmayı temsil eder.³⁸ Yukarıda verilen Fenikeli kadın pasajında İsa ile kadının diyalogu oldukça ilginçtir. Çünkü İsa'nın hem Yahudi olmayan bir kadın ile konuşması hem de ilk başta iyileştirmek istemediği anlaşılmaktadır. İsa daha sonra kadının imanı karşısında onun merhamete ihtiyacı olduğunu anlaması ve iyileştirmesi ile tebliğ faaliyetinin içine diğer uluslardan kişileri de dâhil etme yönünde yaklaşım sergilemiştir. Dolayısıyla diyalogda yer alan ağır hakaret içeren "köpek" ifadesini bir soru işareti olarak görülebilir ancak mesellerle konuşmayı sıkça tercih eden İsa'nın bu sözlerinin de literal anlamda yorumlanmaması gerektiği ve bunun Yahudi olmayanları ifade etmek için kullandığı tahmin edilmektedir. Eğer İsa, kadınlara karşı cinsiyetçi ve dışlayıcı davranmış olsaydı yumuşak

³⁷ Ben Witherington, III. *Women and the Genesis of Christianity*, Cambridge University Press, 1990, s.24-25; Aktaran, Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014, s.100.

³⁸ Sharon H. Ringe, "A Gentile Woman's Story: in Feminist Interpretation of the Bible, Ed. By L. Russell, Philadelphia: Westminster, 1985, s.65

huylu, şefkatli ve alçak gönüllü olmayı öğütlediği “*Dağ Vaazı*” ile çelişirdi (Mat. 5:1-20). Ancak yine de sevgi ve merhamet dolu mesajlar tebliğ eden İsa'nın bu ifadesi feminist görüşlere uygun düşmemekle birlikte, bir ırkın, Yahudiliğin, üstün tutulduğu gibi anlamlara da neden olma ihtimali bulunmaktadır. Yine burada Fiorenza'nın (1994) öne sürdüğü şekilde İncil metinlerini hermenötik bir yaklaşım ile anlamaya çalışmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Leonard Swidler “*Jesus Was A Feminist*” (2007) adlı eserinde yukarıda bahsedilen delillere göre, İsa'nın aşırı erkek egemen bir toplumun ortasında kadınların saygınlığını ve eşitliğini ısrarla teşvik ettiği ifade eder ve İsa'nın radikal bir feminist olduğunu belirtir.

Pavlus'un mektuplarından hareketle erkeğin ve kadının ibadet ederken farklı davranması gerektiğini teolojik bağlamda Tanrı ile olan ilişkilerine dayandırdığı görülmektedir. Pavlus'a göre; her erkeğin başı Mesih olduğu için erkeklerin başını örtmesi gerekmez, şayet örterlerse başını küçük düşürür. Kadının ise başını örtmesi gerekir, örtmediği takdirde başını küçük düşürür. Kadın eğer başını açarsa saçını kestirmelidir. Ama yaşadığı toplumda bu ayıp ise örtmesi gerekir (1Ko. 11:6). Erkek, Tanrı'nın benzeri ve yüceliği olarak görülürken kadın, erkeğin yüceliğini ifade etmektedir. “*Erkek, kadından değil; kadın, erkekten yaratıldı*” (1Ko. 11:8) sözlerinin Eski Ahit'in Yaratılış kitabında (Yar., 2:23) Havva'nın Adem'in kaburga kemiğinden yaratılmasına gönderme yapıldığı görülmektedir (1Ko. 11:3-8). Pavlus'a göre; erkek, hem Kilise'de hem de evde lider konuma sahip olup kadın da kocasına itaat eden bir yerde konumlandırılmıştır. Bu yüzden erkeğin kadın için yaratılmadığı, kadının erkek için yaratıldığı vurgulanmaktadır (1Ko. 11:9).

Pavlus, Titus'a yazdığı mektupta yaşlı kadınların yaşlı erkekler gibi saygın bir hayat sürmeleri gerektiğinden, iftiradan ve şaraptan uzak durmalarından ve iyi olanı öğretmelerinden bahseder. Aynı şekilde genç kadınların da kocasını ve çocuklarını sevmesi, sağduyulu ve temiz kalpli olması, kocasına bağlı iyi bir ev kadını olması gerektiğini belirtir (Tit. 2/3-5). Kadınların kocasına bağımlı bir hayat sürmelerini mektuplarında sık sık dile getiren Pavlus (Ef. 5:22-24; Tit. 2:3; 1Pe. 3:1, Kol. 3:18), bu görüşünü desteklemek için İbrahim'in karısı Sara'nın yaşamından örnek verir. Sara'nın İbrahim'e “*Efendim*” diye hitap ederek kocasının sözünü dinlediğini söyler. Bu şekilde hareket eden kadınların da Tanrı'nın gözünde değerli olacağını ve Sara'nın çocukları olacağını belirtir (1Pe. 3:1-7).

“Kadınlar da saç örgüleriyle, altınlarla, incilerle ya da pahalı giysilerle değil, sade giyimle, edepli ve ölçülü tutumla Tanrı yolunda yürüyen kadınlara yaraşır biçimde, iyi işlerle süslenmelerini isterim. Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakın olsun. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Adem değildi, kadın aldatılıp suç işledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır; yeter ki, sağduyuyla iman, sevgi ve kutsallıkta yaşasın” (1Ti. 2:9-15).

Pavlus, yukarıdaki pasajda kadınların süsten uzak sade giyinmelerini, edepli ve sessiz kalmalarını istemektedir. Kadının erkeğe öğretmesini ve egemen olmasını istememesi feminist

görüşlerle çelişmektedir. Bir başka yerde, kadınların kilise görevlileri gibi ağırbaşlı, iftiradan ve şaraptan uzak, ölçülü ve her bakımdan güvenilir olmaları gerektiğini vurgular (1Ti. 3:8-11). Kocaların da Mesih'in kiliseyi sevip onun uğruna kendini nasıl feda ettiyse erkeklerin de o şekilde karılarını (eşlerini) sevmeleri gerektiğini "*Karısını seven, kendisini sever*" diyerek özetler (Ef. 5:25-29). Çünkü Hristiyanlar Evharistiya (Ekmek-Şarap) ayini ile Mesih'in bedeninin bir üyesi haline geldiğinden Mesih'in kiliseyi koruması ile erkeğin kendi bedenini koruması arasında bir ilişki kurarlar ve bu ilişkinin sağlanmasında erkeğin karısını sevmesini ve ona sert davranılmamasını isterler (Kol. 3:18). Pavlus, kadınların süslenme konusunda geçmişte umudunu Tanrı'ya bağlamış kutsal kadınların yaptıklarını örnek almalarını belirtir. Onlara; süsünüz örgülü saçlar, altın takılar, güzel giysiler gibi dışla ilgili olmasın, gizli olan iç varlığınız sakın ve yumuşak bir ruhun solmayan güzelliğiniz olsun, der (1Pe. 3:3-4).

SONUÇ

İsa'nın içinde yaşadığı Yahudi geleneklerine göre kadının ancak kendi aile üyeleri ile beraber yolculuk yapmasına izin verilirdi. Ancak İsa'nın, din hizmeti için kadınları toplayıp kendisiyle dolaşmasına izin verdiği, onlara birey olarak değer verdiği ve onların rollerine karşı isteyerek yeni ve daha kapsayıcı bir tavır sergilediği görülmektedir.³⁹ Erkekliğin bir onur, kadınlığın da bir utanç kabul edildiği Yahudi geleneğinde İsa'nın konuştuğu kişilerin Yahudi olup olmadığına bakmadan iletişim kurması, onları iyileştirmesi ve erkeklerden oluşan on iki havarisi ile beraber kadınların da yolculuk yapmasına müsaade etmesi mevcut Yahudi geleneğinde görülen cinsiyetçi yaklaşıma ters düşmektedir. Bu yönüyle İsa'nın feminist ve reformist olduğu iddia edilmektedir. İsa'nın diğer eylemlerine bakıldığında da bir takım bağnazlıklara karşı mücadele ettiği görülmektedir. Dinler tarihinde bütün peygamberlerin ya da din kurucularının içinde yaşadıkları toplumun geleneksel din anlayışlarını eleştirdikleri görülür. İsa'nın eylemleri bu çerçevede değerlendirildiğinde en azından yaşadığı dönemde yeni bir din yerine Yahudiliğin içinde bir hareket/fırka olarak algılandığı görülmüştür. Bu noktada İsa'nın itirazlarını gerçekte dine karşı olmayıp bilakis dinin iyiliği için bir takım ikazlar olarak düşünmek mümkündür.⁴⁰

Yeni Ahit'te geçen kadınların hem konumlarını hem rollerini ele aldığımız bu çalışmaya göre; kadınlar, İsa'nın hem Celile bölgesindeki faaliyetlerinde hem Yeruslayim'deki faaliyetlerinde önemli görevlerde bulunmuşlardır. Öncelikle İsa'nın annesi Meryem'in mucizevi şekilde onu dünyaya getirmesi, Magdalalı Meryem'in en sadık takipçilerinden biri olması ve diriliş sonrası ilk tanık olarak İsa'nın mesajını havarilere ulaştırması açısından "*havarilere havari*" (Yu. 20:18) misyonu son derece önemlidir. Kadınların hem Mecdelli Meryem örneğinde erkekler gibi kilisenin hizmetinde bulunmaları hem de Lazar'ın kardeşi Marta örneğinde dünyevi işlerle uğraşmaları feminist teoloji açısından değerli ve anlamlıdır.

³⁹ Ben Witherington III, *Da Vinci Şifresi Kurmacası*, s.79.

⁴⁰ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s.59.

Çünkü feminist teoloji için kadının dışlanmadığının bir göstergesi olarak kendini ifade eden özgür bir kadın ulaşılmak istenen hedefdir. İsa'nın hem tebliğ faaliyetlerinde kadınları muhatap alması hem de toplumsal ilişkilerinde cinsiyetçi bir tavırdan uzak kapsayıcı bir anlayışla hareket etmesi kadınları yücelten bir anlayışa sahip olduğunun göstergesidir.

KAYNAKÇA/REFERENCE

- Alıcı, M. (2005). "Mutfakta Pişir Mutfakta Ye: Çağdaş Dinler Tarihi Metodolojisinde Feminist Yaklaşım", *Milel ve Nihal* 2/2, 81-110.
- Baki, A. (2001) *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, İstanbul: Pınar Yayıncılık, 2001.
- Beauvoir, S. De. (2016). *The Second Sex: A Analysis Study*, European Journal of Social Sciences.
- Berkday, F. (2014). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Brock, Ann G. (2003). *Mary Magdalene the First Apostle: The Struggle for Authority* (Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brock, D. (2004). *Breaking the Da Vinci Code: Answers to the Questions Everybody's Asking*, (Nelson).
- Cevizci, A. (2002). "Feminizm" mad. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2002.
- Daly, M. (1985). *Beyond God The Father*, Boston: Beacon Press.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*, Çev. Aksu Bora vd. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ehrman, B. (2004). *Truth and Fiction in the Da Vinci Code: A Historian Reveals What Really Know about Jesus, Mary Magdalene and Constantine* Oxford Publications.
- Fiorenza, E. S. (1984). *In Memory of Her: A Feminist Theological Reconstruction of Christian Origin*, New York: Crossroad.
- Fiorenza, E. S. (1994) (ed) *Searching the Scriptures: A Feminist Commentary*. New York: Crossroad.
- Frantz, F. (1967). *Toward the African Revolution (Political Essays)*, Grane Press, NewYork.
- Freyer, H. (1964). *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gage, M. J. (1980). *Woman, Church and State*, Watertown, Mass. Persephone.
- Gaster, M. (1935). *The Samaritans: Their History, Doctrines and Literature*, London.
- <https://www.independent.co.uk/news/people/news/jesus-married-mary-magdalene-and-had-children-according-to-ancient-manuscript-9849839.html>
- Isnard W. F. (1988). "Femina est mas occasionatus. Deutung und Folgerungen bei Thomas von Aquin", in: Peter Segl (Hg.), *Der Hexenhammer. Entstehung und Umfeld des Malleus maleficarum von 1487*, Köln, 71-102.
- King, U. (1994). *Feminist Theology from the Third World*. New York: Orbis Books.
- Kirman, M. A. (2016). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*. (2009). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.
- Marcella Althaus-Reid, "What is Feminist Theology?" www.voicesofSophia.wordpress.com
- McDowell, B. (1977). *Woman's Almanac*, New York: Newspaper Enterprise Assn.
- Olson, C. & Miesel, S. (2004). *The Da Vinci Hoax: Exposing the Errors in the Da Vinci Code*, Ignatius.
- Reuther, R. R. (2010). *Christianity and the Making of the Modern Family*, Boston: Beacon Press.
- Ringe, S. "A Gentile Woman's Story: in Feminist Interpretation of the Bible", Ed. By L. Russell, Philadelphia: Westminster, 1985,

- Schaberg, J. (2004). *The Resurrection of Mary Magdalene*, London: Bloomsbury Publishing PLC.
- Susan G. B. (1973). *Woman: From Greeks to the French Revolution*, Belmont, Calif: Wadsworth Publishing, Company.
- Taşpınar, İ. (2011). "Yahudilik ve Hristiyanlık'ta Kadın", *Köprü Dergisi*, Sayı: Kış, 113-134
- Thurston, B. (2004). *Women in New Testament: Questions and Commentary*, Wipft & Stock Publishers, Eugene, Oregon.
- Trible, P. (1989). "Five Loaves and Two Fishes: Feminist Hermeneutics and Biblical Theology", *Theological Studies*, 50/ 1989, s.285-286.
- Tufft, B. (2014). Jesus 'Married Mary Magdalene and Had Children', According To Ancient Manuscript.
- Turan, M. & Duman, H. (2018). "Mary Daly'nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44, 167-188. <https://doi.org/10.17120/omuifd.401334>
- Witherington III, B. (2005). *Da Vinci Şifresi Kurmacası*, Doubleday Publisher, New York.
- Witherington, III, B. (2004). *The Gospel Code: Novel Claims about Jesus, Mary Magdalene and Da Vinci*, Intervarsity.
- Witherington, III. B. (1990). *Women and the Genesis of Christianity*, Cambridge University Press.

Extended Abstract

The Role and the Status of Women in New Testament Texts in the Context of Feminist Christology

Christology is the discipline of theology that examines the personality, nature and message of Jesus Christ in a doctrinal sense. The feminist Christology in the modern era, based on the fact that the image of God in the New Testament is the male "father", brings a criticism of the masculine interpretation of God as "God must not always be a man?" There is no doubt that women were also in the immediate vicinity of Jesus Christ. Among the women mentioned in the New Testament texts are Virgin Mary who the mother of Jesus Christ and Mary Magdalene. However, women mentioned in the New Testament texts are not limited to these. The women who were in the close vicinity of Jesus and who were the servants are always in favor of Jesus throughout the course of his activities. Because Jesus was talking to people from all walks of society, eating without separating women. In fact, according to the gospels, Jesus was the first witnesses of the empty tomb three days after the crucifixion. However, the lack of women among the twelve whom Jesus had chosen as the apostle, the attitude of the Catholic Church to the outside of women, and the hostile attitude to the burning of women in Medieval Europe led to feminist movements in modern times. Moreover, Christian theology were criticized by liberal theologians and feminists because of women were part of the original sin and the source of evil. Feminist Christology emerged in theology as a result of the feminist movements in the 1960s. In this study, the roles of women in the New Testament texts, the status of women in the communication activity and historical life of Jesus Christ, and the approach of Jesus towards women will be examined in the context of feminist Christology. In this study, where we examine both the positions and roles of women in the New Testament, women have important roles in Jesus' activities in the Galilee region and in Jerusalem. First of all, In the Jewish tradition, where masculinity is an honor and femininity is a shame, the fact that Jesus communicates, heals, and allows twelve apostles of men to travel, regardless of whether or not Jesus is Jewish is contrary to the sexist approach in the current Jewish tradition. Secondly, the miraculous birth of Jesus 'mother, Mary, is one of the most faithful followers of Mary Magdalene, and is the first witness after the resurrection to deliver Jesus' message to the apostles (John 20:18). It is valuable and meaningful for feminist theology that women both serve in the service of the church like men in the example of Mary Magdalene and engage in worldly works in the case of Lazar's sister Marta. Because, for feminist theology, a free woman who expresses herself as an indicator that women are not excluded is the desired goal. It is an indication that Jesus has an understanding that glorifies women, both in addressing women in communal activities and in an inclusive approach that is far from a sexist attitude in their social relations.

Key words: Feminism, Christology, New Testament, Jesus Christ, Woman.